

ارائه مدل مفهومی فرهنگ دانشگاهی با استفاده از روش فراترکیب

مصطفی سروش^۱ حسن رضا زین آبادی^۲ بیژن عبدالهی^۳ محمدرضا بهرنگی^۴

چکیده

به دلیل نقش و اهمیت دانشگاه در نظام آموزشی و تأثیر آن در فرهنگ جامعه، شناسایی مدل‌های مربوط به فرهنگ در دانشگاه اهمیت زیادی پیدا می‌کند. نمی‌توان فرهنگ دانشگاهی را با فرهنگ سازمانی یکسان در نظر گرفت و نیاز به بازتعریف و ارائه مدل‌های مربوط به آن به‌طور خاص وجود دارد. مقاله حاضر با مرور نظام‌مند مطالعات گذشته و به روش فراترکیب، با هدف شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و ارائه مدل جامعی از فرهنگ دانشگاهی انجام گرفته است. نمونه اولیه پژوهش شامل ۴۱۹ مطالعه مرتبط بوده است، که از پایگاه‌های اطلاعاتی در بازه زمانی ۱۳۷۵-۱۳۹۹ شمسی و ۱۹۳۰-۲۰۲۰ میلادی استخراج و پس از غربالگری تحقیقات ۳۵۷ منبع حذف و ۶۲ مطالعه باقی ماند که نتایج آنها با یکدیگر تلفیق گردید. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که مدل دارای ۳۰ مؤلفه در ۵ بعد: فرهنگ یادگیری، فرهنگ دانشجویی، فرهنگ حرفه‌ای دانشگاه، مصنوعات و نمادهای فرهنگ دانشگاهی و بعد اجتماعی است. آشنایی با این مدل امکان ارزیابی فرهنگی در دانشگاه و امکان شناسایی شکاف بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب را فراهم می‌کند که این امر می‌تواند به متخصصان حوزه آموزش عالی جهت سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کمک نماید. از آنجا که دانشگاه‌ها مرکز اصلی نظام ملی نوآوری هستند به سیاست‌گذاران دانشگاهی پیشنهاد می‌شود با حمایت از پروژه‌های نوآورانه و تلاش در جهت نهادینه شدن نوآوری در فرهنگ دانشگاهی به‌عنوان یک اصل زمینه رشد و توسعه نظام آموزش عالی را فراهم کنند.

واژگان کلیدی

فرهنگ دانشگاهی، فراترکیب، فرهنگ آکادمیک، الگویابی.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت و برنامه‌ریزی آموزش عالی دانشگاه خوارزمی، Mo_soroush110@yahoo.com (نویسنده مسئول).

۲. دانشیار گروه مدیریت آموزشی دانشگاه خوارزمی، hzeinabadi@yahoo.com

۳. دانشیار گروه مدیریت آموزشی دانشگاه خوارزمی، biabdollahi@yahoo.com

۴. استاد تمام گروه مدیریت آموزشی دانشگاه خوارزمی، behrangimr@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۵

۱. مقدمه

یکی از پیش شرط‌های تولید علم، تولید فرهنگ دانشگاهی و هنجارهای حرفه‌ای است؛ بدون ایجاد این نرم‌افزارها و انتقال آن نمی‌توان از نشو و نمای علمی صحبت کرد. علم بدون وجود ساختارهای هنجاری، اجتماعی و فرهنگی خاص خود تولید نمی‌شود و گویی هنجارهای علمی و دانشگاهی بخشی از معرفت علمی و دانشگاهی است (احمدی و دیگران، ۱۳۹۵: ۲۳).

فرهنگ دانشگاهی به صورت زبان ویژه، فضای نمادین، آیین‌های دانشگاهی، عرف و مقررات و به طور کلی نمادهای خاص، عینیت و تبلور می‌یابد و مهم‌ترین کارکردش تعیین و ایجاد نوع خاص هویت برای انسان دانشگاهی است. اما همان‌گونه که گالتونگ نیز معتقد است هر جامعه‌ای فرهنگ دانشگاهی خاص خود را ایجاد می‌کند (فاضلی، ۱۳۸۲: ۹۹). مطالعات حاکی از این است که فرهنگ دانشگاهی ایران از کاستی‌ها و مسائل بفرنجی رنج می‌برد، به نحوی که یکی از موانع توسعه علمی و یکی از منابع بحران آموزش عالی کشور، بحث فرهنگ در دانشگاه است (فاضلی، ۱۳۹۶: ۸۳).

مطالعات فرهنگی درباره آموزش را در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی و همزمان با مطالعات دانشمندان علوم اجتماعی به‌ویژه مدیریت در حوزه فرهنگ سازمانی، می‌توان مشاهده کرد. به طوری که مقوله فرهنگ دانشگاهی از این دهه به بعد، به عنصری حیاتی در مدیریت آموزش عالی تبدیل شد (ذوالفقارزاده و دیگران، ۱۳۹۰: ۴۶).

فرهنگ دانشگاهی یکی از خرده‌فرهنگ‌های مهم در زیرساخت و پیش شرط توسعه علمی و تولید دانش در هر جامعه‌ای است (ابراهیمی و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۸۳).

شواهد و آمارها نشان می‌دهد که نقش فرهنگ دانشگاهی به‌منزله خرده‌فرهنگی مستقل با ویژگی‌های خاص خود در روند توسعه علمی و عملکرد نظام آموزش عالی در ایران نه تنها در مطالعات آموزش عالی و علمی - پژوهشی مغفول مانده است، بلکه این مفهوم در کل برنامه‌ها و سیاست‌های آموزش عالی کشور نیز چندان شناخته شده نیست (فاضلی، ۱۳۸۲: ۹۵).

انگیزه دانش‌آموزان برای ورود به دانشگاه، بیشتر انگیزه‌های بیرونی است، متأسفانه انگیزه کسب علم و دانش و همچنین ارزش یادگیری و تحصیلات به‌خاطر یادگیری، از اهمیت چندانی برخوردار نیست. این نشان می‌دهد جامعه ما، جامعه‌ای مدرک‌گراست؛ زیرا

یکی از نشانه‌های جوامع مدرک‌گرا، کم‌رنگ‌تر شدن اهداف والای نظام آموزش عالی مانند کسب علم است (آراسته و دیگران، ۱۳۹۱: ۲۰). فرهنگ دانشگاهی موانع جدی در راه یادگیری دانشجویان ایجاد می‌کند و محیط آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌های ایران محیطی ترغیب‌کننده و طالب یادگیری، آموزش و پژوهش نیست (فاضلی، ۱۳۹۶: ۹۰). این موارد حاکی از ضعف در فرهنگ یادگیری و عدم شناخت کافی در مورد آن است.

در پژوهشی با عنوان فرهنگ علمی - پژوهشی ایران، برخی نقاط ضعف و مسائل فرهنگ علمی کشور اشاره شده است: تقلیدگرایی، پرهیز از برخورد نقادانه و پرسشگرانه، غلبه برخی عقاید قالبی، تفرد و بی‌اعتمادی افراد دانشگاهی به یکدیگر، تغییر و پنهان‌کاری، بی‌توجهی به هنجارهای اخلاقی مانند سرقت علمی مطالب دیگران، آماده‌خوری فرهنگی و علمی یا عدم تمایل برای تلاش جدی در راه تولید علمی، گسترش پول‌گرایی در تحقیقات کشور، ابهام در نظام ارزش‌گذاری فعالیت‌های علمی، حاکمیت فرهنگ سازمانی ایستا و منحط بر مرکز تحقیقاتی، ضعف توجه به شایسته‌سالاری، ضعف روحیه و اخلاق پرسشگری و خلاقیت، ضعف روحیه همکاری و کار جمعی، سوگیری آگاهانه و ناآگاهانه در تحقیقات، ضعف منطقه علمی و شک سازمان‌یافته در اندیشه پژوهشگران و بالاخره ضعف در اشاعه نگرش سامان‌مند یا نظام‌گرا در مطالعات (ر.ک: طائفی، ۱۳۷۸، به نقل از فاضلی، ۱۳۹۶: ۸۹).

یکی از ارکان اصلی در دانشگاه‌ها، دانشجویان هستند. فرهنگ دانشجویی در کشور دچار آسیب‌های جدی است. بر اساس یافته‌های دو پیمایش ملی نگرش‌ها و رفتار دانشجویان در سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴، می‌توان به بحث دربارهٔ برساخت دانشجویان در خصوص مسائل مهم و مرجح پرداخت. در سال ۱۳۸۲ ملاحظه می‌شود که پنداشت دانشجویان کل کشور از مهم‌ترین مسائل زندگی‌شان نشان‌دهنده نگرانی بیشتر پاسخگویان دربارهٔ امنیت اقتصادی و جانی بوده است. همچنین ارزیابی شیوع رفتارهای پرخطر - تقلب، مصرف مشروبات الکلی، استعمال سیگار و مواد مخدر، دوستی و روابط جنسی با جنس مخالف، شرکت در پارتهای مختلط و تماشای فیلم‌های مستهجن - با کمیت‌هایی متفاوت، وضعیت نه‌چندان ایده‌آلی را در میان دانشجویان نمایان می‌سازد (صدیقان و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۲۲).

شکل‌گیری صحیح هویت ایرانی، اسلامی و انقلابی در جوانان مستلزم ارائه داده‌ها و اطلاعات مرتبط با فرهنگ ملی است. دانشجویان کنونی دانشگاه‌های ایران، نسل چهارم پس از انقلاب را تشکیل می‌دهند؛ نسلی که فاصله معناداری با نسل‌های پیشین دارند، که به

دلیل تغییر در برخی باورها، تفاوت ادبیات و فهم پدیده‌ها و نحوه درگیر شدن با شرایط جدید، مطالبات تازه‌ای را مطرح ساخته‌اند که اگر به‌درستی پرداخت نشود و به شیوه‌های اثربخشی ارائه نگردد، آنها را دچار عدم تعادل خواهد کرد. یکی از وظایف اساسی مؤسسه‌ها و سازمان‌های فرهنگی و تربیتی به‌ویژه دانشگاه‌ها، سیاستگذاری فرهنگی و متناسب با وضعیت موجود در جامعه است (میرحیدری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۸۰).

اصلی‌ترین رهنمود امام^ع به دانشگاه‌ها در اوایل پیروزی انقلاب، هشدار به مسئولان برای انجام یک دگرگونی اساسی در دانشگاه‌ها با عنوان انقلاب فرهنگی جهت نهادینه کردن و حاکمیت فرهنگ سیاسی - اسلامی استقلالی در دانشگاه‌ها بود که نشان از اهمیت بسیار بالای دانشجو و دانشگاه در نزد ایشان داشت (زرگر و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۲۹).

از این‌رو مقاله حاضر با هدف شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و ارائه مدل جامعی از فرهنگ دانشگاهی در کشور انجام شده است. نتایج این پژوهش می‌تواند به سیاستگذاران و محققان حوزه آموزش عالی در راستای برنامه‌ریزی مناسب، ارتقاء و بهبود فرهنگ دانشگاهی کمک کند.

۲. چارچوب نظری

۲-۱. فرهنگ دانشگاهی

همان‌گونه که باربیر^۱ عنوان می‌کند فرهنگ دانشگاهی، موضوعی بسیار ناشناخته است که بخشی از آن به دلیل ناآشنایی افراد با فرهنگ‌های مختلف دانشگاهی است (باربیر، ۲۰۰۴: ۶۳-۶۴).

بر اساس تعریف صباغیان، فرهنگ دانشگاهی سیستمی از باورهای مشترک است که داخل دانشگاه گسترش می‌یابد و رفتار دانشجویان، کارکنان، اعضای هیئت علمی و مدیران را هدایت می‌کند، به بیان دیگر فرهنگ دانشگاهی استنباط مشترک اعضای دانشگاه به سازمان خود است. همچنین این فرهنگ را می‌توان یک نظام فکری دانست که در گفتار، رفتار و عملکرد علمی و دانشگاهی ظهور می‌یابد و بیانگر شیوه و سبک زندگی اعضای دانشگاهیان است (صباغیان، ۱۳۸۸: ۱۰۱).

۱. Barbier.

در زمینه فرهنگ دانشگاهی تعاریف مختلفی ارائه شده که در ادامه برخی آنها به طور خلاصه بیان می گردد.

شکل ۱. تعاریف فرهنگ دانشگاهی

• فرهنگ دانشگاهی مجموعه ای آمیخته از اعتقادات، ارزش ها و عرضه هاست که ارتباطات انسانی دانشگاهیان را در موقعیت های دانشگاهی و در جمعیت دانشگاهیان نشان می دهد.	دزکی، ۱۳۹۵
• فرهنگ دانشگاهی همان مجموعه ای است که در کلاس های درس در تعریف فرهنگ می خوانیم: فرهنگ شامل ارزش ها ، باورها ، هنجارها ، دانش ها ، مهارت ها ، آیین ها ، مناسک ، زبان ، نمادها و مانند این هاست.	ذاکر صالحی، ۱۳۹۷
• فرهنگ دانشگاهی نیرویی است که اعضای خود را به هم پیوند می دهد و به عملکرد آن ها معنی و جهت می بخشد و رفتار آن ها را با ارزش های حاکم بر این فضای علمی هماهنگ می کند.	زاهدی اصل، ۱۳۸۷
• فرهنگ دانشگاهی به معنای باورها، هنجارها، ارزش ها و فضای نمادین، امکان تولید و توزیع و به کار بستن داده های علمی را فراهم کند.	صمدی، ۱۳۹۵
• فرهنگ دانشگاهی گونه ای از فرهنگ سازمانی است که ارزش ها و باورهای آن بین تمام دانشگاه ها مشترک است.	طوسی، ۱۳۹۲
• فرهنگ دانشگاهی را می توان الگوی معانی نهفته در صور نمادین، از جمله کنش ها، گفتارها، مصنوعات و تمامی مقولات معناداری دانست که افراد دانشگاهی به کمک آن با هم ارتباط برقرار ساخته و در تجارب، دریافت ها و باورهای مشترک با یکدیگر سهیم می شوند.	فاضلی، ۱۳۸۲
• فرهنگ دانشگاهی به نظام باورها، انتظارات و اعمال فرهنگی درباره اینکه چگونه باید به نحو دانشگاهی عمل کرد گفته می شود.	قائمی راد و همکاران، ۱۳۹۳
• فرهنگ دانشگاه در برگزیده معانی، ارزش های مشترک و هنجارهایی است که منشا سبکی از زندگی، حبس هویت، اخلاق و منش و کنش فرد آکادمیک می شود.	ممنون و همکاران، ۱۳۹۶
• فرهنگ دانشگاهی شامل ارزش ها و باورهای اعضا دانشگاه (از جمله، مدیران، اساتید، دانشجویان، هیات امانا و کارکنان پشتیبانی) براساس سنت شفاهی و غیرکلامی معین است.	بارتل، ۲۰۰۳
• فرهنگ دانشگاهی شامل معانی، ارزش های مشترک و هنجارهایی است که از گذشته دانشگاه، سرگذشت اختراعات دانشگاهی و تجربه های دانشگاهی سرچشمه می گیرد و منشا سبک زندگی، حبس هویت، اخلاق و رفتار انسان دانشگاهی می شود.	بیچر، ۲۰۰۱

قلمرو فرهنگ دانشگاهی شامل فرایندهای توزیع دانش، کشف دانش و ارتباطات روزمره بین دانشجویان، اساتید و مدیران است. همه عوامل و کردارهایی که هنجارها و ارزش‌های خاص دانشگاه را شکل می‌دهند را می‌توان بخشی از فرهنگ دانشگاهی قلمداد کرد. این نوع فرهنگ هم شامل مؤلفه‌های مادی - که در نهادهای آموزشی به صورت قابل مشاهده است - و هم مؤلفه‌های غیرمادی - ارزش‌ها، هنجارها، سبک‌های زندگی، شیوه‌های انتقال رفتار و... - است که می‌توان در کردارهای روزمره نهاد دانشگاهی آن را احساس کرد (ر.ک: سافر،^۱ ۱۹۹۷ به نقل از همتی، ۱۳۹۶: ۱۰۹).

۲-۲. فرهنگ اسلامی

فرهنگ اسلامی عبارت است از مجموعه عقاید، باورها، ارزش‌ها، آداب و رسوم، الگوها، روش و شیوه‌های عمل برگرفته از قرآن و سنت معصومان علیهم‌السلام. بر این اساس، معیار ارزیابی فرهنگ هر یک از جوامع اسلامی و افراد مسلمان، رعایت عناصر مزبور بر تمامی روابط چهارگانه ایشان با خدا، خود، طبیعت و جامعه است. حال اگر فرهنگ بنا بر تقسیم‌بندی خدامحوری و انسان‌محوری در نظر گرفته شود و منظور از فرهنگ همان فرهنگ خدامحور باشد، در این صورت مفهوم فرهنگ اسلامی را می‌توان بینش و نگرش بر اساس اعتقادات و باورهای اسلامی و با توجه به دید کلی اسلام نسبت به انسان، مبدأ و معاد و ارزش‌های اسلامی برای مسلمانان دانست؛ فرهنگ اسلامی به معنای مجموعه بینش‌ها و ارزش‌های اسلامی است که با توجه به شرایط موجود در جامعه، همچون روحی در کالبد آن جامعه جریان دارد و به اعمال و رفتار افراد معنا می‌بخشد (ر.ک: بالادستیان، ۱۳۸۰ به نقل از اسکندرپور، ۱۳۹۶: ۳۷۵).

۲-۲-۱. فرهنگ اسلامی و نهادهای آموزشی

نهادهای فرهنگی و آموزشی در اسلام شامل مساجد، مکتب‌ها، مدارس خصوصی و دولتی و نظامیه‌ها بودند. شکل‌گیری مدارس نظامیه و بسط و گسترش این مراکز، منشأ تحولاتی بزرگ در فرهنگ اسلام گردید و مقدمات رشد و پیشرفت شاخه‌های مختلف علوم - به‌ویژه علوم دینی - را فراهم آورده و با تأسیس این مدارس حرکت دانشگاه اسلامی به

۱. Safer.

مرحله جدید از تحول و سیر به سوی کمال وارد شد و با اقتباس فکری از خزانه الحکمة و دارالعلم در تأسیس کتابخانه در جوار مدارس، این مراکز بر مساجد دانشگاهی برتری می‌یابد (منتظری، ۱۳۸۸: ۱۹۵).

۲-۲-۲. تبیین ابعاد فرهنگ آموزش در سطح عالی از منظر شهید ثانی

شهید ثانی در کتاب منیة المرید، آداب معلم و متعلم را در سه بخش تقسیم می‌کند.

۲-۲-۲-۱. آداب مشترک متعلم و استاد

دانش و خلوص نیت: اولین موضوعی که بر معلم و متعلم فرض و واجب است اینکه در فراگرفتن علم و آموختن به دیگری با نیت خالص باشند؛ زیرا مدار اعمال و کارهای بندگان بر نیت خالص است.

دانش از نظر عمل: دومین امر، عمل کردن و به کار بستن دانشی است که فراگرفته‌اند؛ زیرا بر شخص خردمند لازم است آنچه را فرا می‌گیرد به کار بندد.

توجه کامل به جانب خدا: برای هر یک از معلم و متعلم پس از فراگرفتن علم و عمل شرایط و وظایف بسیاری است، گرچه همه آن شرایط بالاخره بازگشت به عمل خواهند داشت؛ زیرا علم دارای تمام خوی‌های کریم و کارهای پسندیده می‌باشد و هرگاه شخص دانشمند طبق دستور قدم بردارد، به هر راه خیری که در نظر گرفته خواهد رسید و از کار زشت و پستی که او را از توقیر و احترام بیندازد، باز می‌دارد سپس آنچه بر معلم و متعلم فرض است پس از انجام تطهیر نفس از ردائل مذکوره و غیر آنها، همانا توجه کامل به سوی خدا و اعتماد به او در باب اموری که از انجام آنها ناگزیر است، عالم، فیض و بخشش را از خدا بداند.

متعلم و استاد از نظر حسن خلق: حسن خلق باید از همه مردم در وجود معلم و متعلم بیشتر و فروتنی و کوشش در تکمیل نفس از دیگران فزون تر باشد.

دانشمند و عفت نفس: شخص دانشمند اصولاً باید عقیف‌النفس و عالی همت باشد تا بتواند از خدمت پادشاهان و دنیاداران بهره‌یزد و تا هنگامی که راه فرار در نظر دارد بر آنان وارد نشود و اظهار دوستی نکند، تا توانایی دارد موقعیت علم را چنانچه پیشینیان محفوظ داشتند نگهداری کند.

متعلم از نظر قیام به شعائر اسلام: شخص متعلم در اقامه شعائر اسلام و ظواهر احکام کاملاً مواظبت کند، نماز را در مساجد جامع به پا دارد، اوقات شریفه را حفظ کند، ابتدا سلام به خاص و عام، و جواب سلام را مراعات کند، در امر به معروف و نهی از منکر ثابت قدم باشد، در اذیت و آزار مردم شکیبیا باشد تا بر اثر این ایستادگی آهنگ خدا نماید، در راه خدا از بذل سر و جان خودداری نکند، و از سرزنش مردم، خائف و هراسان نباشد.

۲-۲-۲. آداب درس و راه اشتغال معلم و متعلم

راه دانش از نظر متعلم و استاد: معلم و متعلم در صراط اشتغال از نظر خواندن، مطالعه کردن، نوشتن مباحثه و مذاکره و تفکر کردن، حفظ نمودن و آموختن به دیگران همواره کوشش کنند به علاوه دانشی که مقصود و مطلوب آنهاست در نظر داشته و به آن اشتغال ورزند، و تا وقتی ممکن است به امور دنیوی سرگرم نشوند، و اگر تعقیب از دانش منوط به شغل دنیوی است به قدری که ضرورت ایجاب می کند قناعت کرده و خود را از رنج و زحمت برهاند بهتر است؛ زیرا از وظیفه علمی اش فراغت حاصل کرد به اندازه ای که از عهده اش برمی آید به کار دیگر بپردازد، از اینجاست که گفته اند سراپای خود را در راه علم فانی کن تا علم اندکی از خود را در دسترس تو گزارد.

راه پرسش: شخص متعلم از کسی به طور عیب جویی و عاجز ساختن پرسش نکند، بلکه مانند استاد و شاگردی که برای خدا سؤال می کنند پرسش کند. آری در پرسش خود آگاهی از عمل نیکو و رهنمایی و خواهش رهبری را مراعات کند؛ زیرا عمده تعلیم و تعلم از این موضوع هویدا گردد و درخت معنی را که از دانش اراده کرده بارور شود، اما اگر آهنگ او ویژه مرء و جدال باشد، و دوست داشته که بر رفیق خود پیروز شده و او را فلج کند همانا نتیجه او جز ملکه ناپسند و طبیعت خبیثی نباشد، از آن طرف مستوجب سرزنش خدای عزوجل قرار می گیرد.

محصل از نظر بهره بری: شخص متعلم نباید از استفاده شخص دیگری که دون اوست از نظر رتبه، سن، شهرت دین استنکاف ورزد، حتی اگر معلم، دانشی را که متعلم فرا گرفته و او آگاهی ندارد، ننگ نداشته، در تعقیب استفاضه از او برآید، بلکه مطلقاً هر که شایسته افاده می باشد متعلم از او بهره مند گردد.

بازگشت از خطا: در بیان امری است که اهمیت او نسبت به گفته های قبلی بیشتر و مراعات آن الزام است، همانا هنگامی که از شخص متعلم خطایی سر بزند باید در بازگشت

به خدا مطیع و منقاد باشد، گرچه بازگشت و توبه‌اش بر اثر عمل شخصی صورت گرفته که از او کوچک‌تر بوده است؛ زیرا باید شخص محصل این توفیق را از برکت دانش بداند، و اگر چنان آهنگ نمود که به کلی به سخن او توجه‌ای نکرده و نپذیرد، البته این عمل خودبینی و تکبر مذمومی است که در نتیجه موجب طرد و دوری خواهد بود.

تامل در سخن پیش از پرسش: شخص محصل پیش از آنکه بخواهد ایرادی بگیرد یا پرسشی کند، هنوز ایراد نکرده و سخن نگفته است کلام خود را به دقت بررسی کند و با تأمل و تهذیب کلام به ایراد مطلب خود پرداخته تا از صدور خطا، لغزش، گمان ناپسند و انعکاس فهم، محفوظ بماند.

محصل و پاکیزگی: در حضور به مجلس درس، محصل باید از حدث و خبث پاکیزه باشد و با بدن نظیف و خوشبو وارد گردد، و از نظر احترام دانش و خوشایند همنشینان و فریشتگان، نیکوترین جامه‌های خود را بپوشد به‌ویژه اگر انعقاد جلسه در مسجد آغاز شود.

شهادت ثانی در مورد آداب مربوط به استادان در سه بخش به توضیح می‌پردازد که بخش اول مربوط به خود، بخش دوم مربوط به وظیفه او مترددین از شاگردان و بخش سوم وظایف معلم از نظر مجلس تدریس است. همچنین در بخش مربوط به آداب محصلین در سه بخش به توضیح می‌پردازد: نخست، آداب مربوط به خود محصل است؛ دوم، آداب او با استاد و سوم، آداب شاگرد در جلسه درس (ر.ک: ساعد خراسانی، ۱۳۰۶)

۲-۳. نظرات صاحب‌نظران پیرامون فرهنگ دانشگاهی

۲-۳-۱. انواع فرهنگ دانشگاهی از نظر برگ کوئیست^۱

برگ کوئیست شش نوع فرهنگ کلیدی در دانشگاه شناسایی کرده است که هر یک در مورد وظیفه تربیتی، ارزش، اهداف و نقش‌هایی که استادان، دانشجویان، مدیران، متولیان و حتی عامه مردم ایفا می‌کنند، گفته‌های بسیاری دارند که به توضیح هر یک می‌پردازیم:

فرهنگ مشارکت‌پذیر: این فرهنگ در نظام‌هایی که توسط اعضای هیئت علمی اداره می‌شوند معنی می‌یابد که ارزش پژوهش اعضای هیئت علمی، بورس تحصیلی با فرآیندهای سیاسی استادان در این فرهنگ با هم در یک ردیف قرار می‌گیرند.

۱. Bergquist.

فرهنگ مدیریتی: مفهوم اصلی خود را در سازماندهی، اجرا و ارزیابی کار می‌یابد و به‌طور مستقیم به سمت اهداف مشخصی در حرکت است. به مسئولیت‌های مالی و مهارت‌های نظارتی مؤثر بها می‌دهد و نظریه‌هایی در مورد ظرفیت مؤسسه برای تعریف روشن و سنجش اهداف خود ارائه می‌کند.

فرهنگ توسعه‌ای: اساس آن با تولید برنامه‌ها و فعالیت‌ها معنا می‌یابد که این برنامه‌ها و فعالیت‌ها باعث رشد شخصی و حرفه‌ای همه اعضای آموزش عالی می‌شود. این فرهنگ به صداقت شخصی و خدمت‌رسانی به دیگران به‌اندازه تحقیق سازمانی منظم و برنامه‌های درسی بها می‌دهد.

فرهنگ وکالتی: اساس آن بر اجرای سیاست‌های تساوی‌طلبانه در مورد توزیع منافع و منابع در مؤسسه معنا می‌شود و به معاملات منصفانه میان مدیریت، هیئت علمی و کارکنان بها می‌دهد.

فرهنگ مجازی: با پاسخگویی به تولید دانش و نیز پراکنده‌سازی ظرفیت دنیای پست‌مدرن معنا می‌یابد. این فرهنگ به دیدگاه‌ها و چشم‌اندازهای جهانی در مورد سیستم‌های آموزشی باز مشترک و پاسخگو، ارزش قائل است و فرضیه‌هایی درباره توانایی آنها برای پراکندگی و ابهام ارائه می‌دهد.

فرهنگ ملموس: در اصول جامعه و اساس معنوی آن معنا می‌یابد و قابلیت پیش‌بینی بر اساس ارزش‌ها و آموزش چهره به چهره در موقعیت فیزیکی را ارج می‌نهد (ر.ک: رضایی فرهادآبادی، ۱۳۹۱).

۲-۳-۲. فرهنگ دانشگاهی از منظر گالتونگ^۱

گالتونگ چهار نوع مدل فکری و فرهنگ دانشگاهی را بر اساس نظام اجتماعی معرفی می‌کند: فرهنگ ساکسونیک: در این مدل، افراد به بحث و گفت‌وگوی بیشتر می‌پردازند و این گفت‌وگو در فضایی انجام می‌گیرد که به‌صورت برابر تشویق می‌شوند. این الگو رویکردی تجربی به پژوهش دارد.

فرهنگ تیوتونیک: این الگو بر روابط استاد-شاگردی تأکید داشته و همچنین بر رویکرد قیاسی تأکید بیشتری دارد.

۱. Galtung.

فرهنگ گالیک: این الگو به روابط برابر میان استاد و دانشجو تأکید دارد رویکرد الگو غیرقیاسی می‌باشد.

فرهنگ نیپونیک: این فرهنگ بر روابط عمودی و سلسله‌مراتبی تأکید بیشتر دارد (گالتونگ، ۱۹۸۱: ۸۲۳).

۳. روش تحقیق

در این مقاله به منظور شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی و ارائه مدل، از روش کیفی فراترکیب استفاده شده است. بدین منظور محقق با استفاده از روش فراترکیب به استخراج مقولات و مفاهیم مربوط به فرهنگ دانشگاهی از طریق مرور نظام‌مند ادبیات موجود پرداخته و مدل پیشنهادی خود را ارائه می‌دهد.

روش فراترکیب از انواع مختلف راهبردهای تحقیق کیفی است. این روش رویکردی نظام‌مند برای محققان فراهم می‌کند تا تحقیقات را ترکیب کرده و تم‌ها و استعاره‌های پنهان را شناسایی کنند و از این طریق دانش موجود را توسعه و دیدی جامع و گسترده‌ای ایجاد کنند (سایو و لانگ، ۲۰۰۵، ۱). از شناخته‌شده‌ترین الگوهای پیاده‌سازی روش فراترکیب که بیشترین استفاده را دارد، الگوی هفت مرحله‌ای ساندلوسکی و باروسو^۱ (۲۰۰۷) است. در پژوهش حاضر نیز این الگو به کار گرفته شده که مراحل انجام روش فراترکیب در این الگو به شرح زیر است:

شکل ۳. فرآیند هفت مرحله‌ای فراترکیب

۱. Sandelowskiv and Barros.

۳-۱. تنظیم هدف پژوهش

در گام نخست از مرحله فراترکیب، ابتدا پرسش‌های مبنایی مطرح شده و با پاسخگویی به آنها محدوده کار مشخص می‌شود. در جدول ۱ پرسش‌های پژوهش به همراه پارامترها بیان شده است.

جدول ۱. پرسش‌های گام نخست فراترکیب

پرسش‌های پژوهش	پارامتر
شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و ارائه مدل فرهنگ دانشگاهی.	چیستی کار (What)
آثار مختلف شامل مقاله و پایان‌نامه‌های کیفی که در آنها به توضیح و تشریح ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی پرداخته شده است.	جامعه مورد مطالعه (Who)
اسناد فارسی در بازه زمانی ۱۳۷۵-۱۳۹۹ و اسناد لاتین در بازه زمانی ۱۹۳۰-۲۰۲۰.	محدودیت زمانی (When)
بررسی موضوعی آثار، شناسایی و یادداشت‌برداری نکات کلیدی، تحلیل مفاهیم، دسته‌بندی مفاهیم و مقوله‌های شناسایی شده.	چگونگی روش (How)

۱۳۰

۳-۲. بررسی متون به صورت نظام‌مند

در این گام، پایگاه‌ها و موتورهای جست‌وجوی مختلف مورد بررسی قرار گرفته و کلیدواژه‌های متعددی برای جست‌وجوی منابع مورد نیاز برای روش فراترکیب استفاده شد. با توجه به روش تحقیق، اسناد و مدارک علمی منتشرشده در زمینه فرهنگ دانشگاهی با کلیدواژه‌های فرهنگ دانشگاهی، فرهنگ آکادمیک، مدل‌های فرهنگ دانشگاهی، ابعاد فرهنگ دانشگاهی، مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی؛ از پایگاه‌های اطلاعاتی و جست‌وجوگرهای داخلی و خارجی - شامل: گوگل اسکالر،^۱ اریک،^۲ اسپرینگر،^۳ ساینس دایرکت،^۴ اسکوپوس،^۵ پروکواست،^۶

۱. Google scholar.
۲. Eric.
۳. Springer.
۴. Science direct.
۵. Scopus.
۶. ProQuest.

امerald^۱، سید^۲، ایران داک^۳، نورمگز، مگ ایران، سیویلیکا^۴ - استخراج شد، اسناد فارسی در بازه زمانی ۱۳۷۵-۱۳۹۹ و اسناد لاتین در بازه زمانی ۱۹۳۰-۲۰۲۰ انتشار یافته بودند. به منظور جست‌وجو منابع، ابتدا کلیدواژه‌های اصلی به صورت فارسی و انگلیسی جست‌وجو شد و پس از آن با توجه به منابع به دست آمده، جست‌وجوی هدفمند سایر منابع انجام پذیرفت.

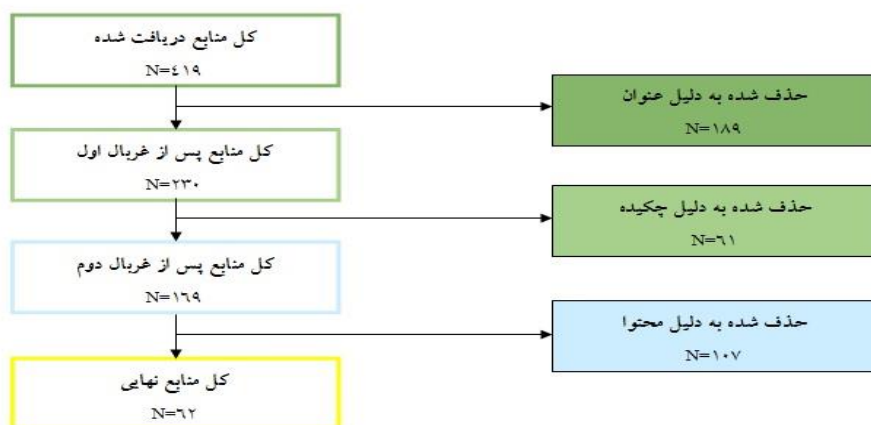
۳-۳. جست‌وجو و انتخاب منابع مناسب

در این گام منابع به دست آمده به صورت کلی مورد بررسی قرار گرفت و بر اساس معیارهایی همچون عنوان، چکیده، محتوا، اطلاعات استناد، استفاده از سایر مدل‌ها در پژوهش، عدم شفاف‌سازی مؤلفه‌های کشف شده و در نهایت عدم دسترسی به محتوا، برخی منابع حذف و برخی دیگر به عنوان منابع مناسب برای ورود به گام بعدی انتخاب گردید. بر این اساس تعداد کل منابع ۴۱۹ عدد بوده که بعد از ارزیابی ۳۵۷ مطالعه حذف و ۶۲ منبع به عنوان منابع نهایی پذیرفته شد.

در انجام این غربالگری ابزار برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی ابزاری کمک شایانی به بررسی کیفیت مقالات کرد.

۱۳۱

شکل ۴. الگوریتم انتخاب منابع نهایی

۱. Emerald.
۲. Sid.
۳. Irandoc.
۴. Civilica.

۳-۴. استخراج اطلاعات از منابع

پس از شناسایی منابع مناسب به منظور استخراج اطلاعات مورد نظر از آنها جدولی تنظیم شد و بدین ترتیب بعد از بررسی هر منبع، اطلاعات استخراج شده از آن در یکی از ردیف‌های جدول ثبت گردید. این اطلاعات در جدول ۲ قابل مشاهده است:

جدول ۲. اطلاعات خام استخراج شده از منابع

اطلاعات استخراج شده	سال	نام نویسنده	کد منبع مطالعاتی (R)
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی و مؤلفه‌های فرهنگ دانش آفرینی	۱۳۹۴	ابراهیمی و دیگران	R1
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۵	احمدی و دیگران	R2
ارزش‌های فرهنگ دانشجویی	۱۳۹۵	احمدی	R3
مؤلفه‌های فرهنگ دانشجویی	۱۳۹۸	استادی و دیگران	R4
ارزش‌های علمی فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۷	اصغری	R6
آسیب‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۸	افراسیابی	R7
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۱۳۹۵	الماسی و دیگران	R8
مؤلفه‌های فرهنگ علمی و فرهنگ یادگیری	۱۳۹۶	بخت آزمای و دیگران	R9
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۸۸	بقایی و دیگران	R10
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۸	بنی اقبال	R11
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۸	جعفری	R12
مؤلفه‌های فرهنگ دانشجویی	۱۳۹۸	حسین‌زاده فرمی	R13
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۸	حسینی و دیگران	R14
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۱۳۹۱	خوش‌دامن	R15
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۰	ذکایی و دیگران	R16
فرهنگ دانشگاهی از دیدگاه مارتین هایدگر	۱۳۹۸	رهبری	R17
مؤلفه‌های فرهنگ دانشجویی	۱۳۹۶	صدیقیان	R18
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی، یادگیری و فرهنگ دانش‌محوری	۱۳۸۸	صفایی فخری و دیگران	R19
آسیب‌های فرهنگ علمی و پژوهشی	۱۳۷۸	طائفی	R20
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۷	عسکری مقدم	R21

اطلاعات استخراج شده	سال	نام نویسنده	کد منبع مطالعاتی (R)
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاه اسلامی	۱۳۹۴	عنایتی و دیگران	R22
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۸۲	فاضلی	R23
مؤلفه‌های فرهنگ مطلوب دانشجویی در قرآن و سنت	۱۳۹۱	فرمهبینی و دیگران	R24
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی بر اساس ادراک دانشجویان	۱۳۹۸	قاسمی	R25
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۴	قوی‌دل و دیگران	R26
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۷	کشاورزاده و دیگران	R27
ابعاد و مؤلفه‌های اخلاق علمی	۱۳۹۶	کلانتری و دیگران	R28
ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۹	کیخا و دیگران	R29
مؤلفه‌های فرهنگ دانشجویی در قرآن	۱۳۹۱	مذبوهی و دیگران	R30
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۱۳۹۶	معارف‌وند و دیگران	R31
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۲	منافی و دیگران	R32
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۸	موسی‌پور و دیگران	R33
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۷	نامور و دیگران	R34
ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۳۹۷	نصیری و دیگران	R35
مؤلفه‌های فرهنگ رشته‌ای	۱۳۹۶	یزدی درنمکی و دیگران	R36
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۱۰	اسمرک	R37
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۹۰	آستین	R38
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۱۷	بصیر و دیگران	R39
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۸۱	بیچر	R40
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۸۶	پترسون و دیگران	R41
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۹۸	پریک	R42
ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۹۸	تراولر	R43
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۹۸	تیرنی	R44
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۹۹	تیلور	R45
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۱۵	داوان و دیگران	R46
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۱۷	دسلی و دیگران	R47
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۱۲	دیل	R48
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۲۰۱۵	ریک و دیگران	R49

اطلاعات استخراج شده	سال	نام نویسنده	کد منبع مطالعاتی (R)
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۲۰۱۹	زی و دیگران	R50
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۰۸	سالندا	R51
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۰۸	سیلبرون	R52
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۱۲	شن و تاین	R53
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۲۰۰۹	فلچ	R54
ارزش‌های دانشگاهی	۲۰۱۹	کاتاجاووری و دیگران	R55
عوامل و مؤلفه‌های مؤثر فرهنگ دانشگاهی	۱۹۷۸	کلارک	R56
مؤلفه‌های فرهنگ دانشجویی	۲۰۱۶	ماسالیمووا و دیگران	R57
مؤلفه‌ها و آسیب‌های فرهنگ دانشجویی	۲۰۱۳	موکمین و دیگران	R58
مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی	۱۹۷۶	مولکای	R59
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۲۰۰۷	نیوتن	R60
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۲۰۱۷	هدی و دیگران	R61
مؤلفه‌های فرهنگ پژوهشی دانشگاه	۲۰۱۴	هراندز و دیگران	R62
مؤلفه‌های فرهنگ یادگیری	۲۰۱۸	هتو و دیگران	R63

۱۳۴

۳-۵. تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌ها

در این مرحله به تجزیه و تحلیل اطلاعات خام پرداخته شده است. ابتدا کدهای مورد نظر استخراج و با ادغام، حذف، اصلاح و تغییر برخی مفاهیم، در نهایت ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی به صورت زیر مدل سازی و طبقه بندی شد:

جدول ۳. ابعاد و مؤلفه‌های استخراج شده از داده‌های به دست آمده

کد ابعاد ^۱	کد هر بُعد ^۲	شاخص‌های استخراج شده از منابع مربوط به هر مؤلفه	کد منابع ^۳
فرهنگ یادگیری و آموزش	خود (اجزای)	نقش یادگیرنده، انتظارات فرد از یادگیری، رفاه یادگیرنده، شیوه‌ها و اسلوب فکری یادگیرنده، ویژگی‌های علمی یادگیرنده، خلق و خوی یادگیرنده، وظایف یادگیرنده، رابطه بین یادگیرنده‌ها، نیازهای یادگیرندگان و توجه به تفاوت‌های فردی یادگیرنده، نقش استاد، توسعه و توانمندسازی هیئت علمی، ویژگی‌های علمی و شخصیتی مدرس، دید استادان به دانشجویان، روابط استادان با دانشجویان و نحوه مدیریت کلاس	R19, R17, R1, R9, R52, R50, R15, R44, R34, R35, R20, R7, R23, R47, R6, R2, R16, R61, R11, R37, R54, R62, R63, R31, R8, R60, R30, R26, R14, R36, R41, R58, R61, R43, R33, R11, R44, R26, R38, R49, R53, R40, R46, R12
	انگیزه و حمایت	ایجاد توانایی خودآموزی و چگونگی آموختن، پرورش تفکر خوداکتشافی، یادگیری بر اساس تجربه شخصی، خودارزایی، یادگیری مستقل و پرورش تفکر مستقل	
	فقران یادگیری (استاد و دانشجو)	وجود انسجام و همکاری درونی، توافق جمعی در حل مسائل، تصمیم‌گیری جمعی، کار گروهی، اشاعه و تقویت تیم‌محوری	
	همکاری	ارزش دادن به نظریه‌های ذی‌نفعان، غنی‌سازی فعالیت‌های خانوادگی، بها دادن به کنجکاوی و ترویج آن، ایجاد انگیزه یادگیری، ایجاد اعتماد به نفس در دانشجویان، ایجاد فضای رقابتی، تقویت روحیه پرسشگری، آمادگی برای پذیرش انتقاد و پرهیز از تعصب و جزم‌گرایی، ایجاد فضای بحث و گفت‌وگو، امکان اظهار نظر و پرسش و پاسخ در کلاس، آماده کردن افراد برای برخورد با چالش‌های جدید، هدایت و حمایت از تحقیقات و تقویت روحیه پژوهش و پژوهش‌محوری	
	علاقه و نگرش نسبت به یادگیری	تعهد به یادگیری مادام‌العمر برای توسعه مستمر، تعهد به آموزش و یادگیری، تلاش برای یادگیری، سخت‌کوشی، تلقی دانشجویان و استادان از علم و آموزش و ارزش قائل شدن برای علم و دانش	
	ساختار و فعالیت‌های آموزشی	قوانین و مقررات آموزشی، اهداف آموزش و یادگیری، روش‌های آموزشی، آموزش نوشتن، روش‌ها و فضای یادگیری، ساختار برنامه درسی و محتوا، استانداردهای آموزشی و پژوهشی، رسانه، استفاده از فناوری، نظارت، راهنمایی و ارزشیابی	

۱. کدهای ایجاد شده در ارتباط با ابعاد فرهنگ دانشگاهی.

۲. کدهای ایجاد شده در ارتباط با مؤلفه‌های هر بُعد فرهنگ دانشگاهی.

۳. کدهای منابع استفاده شده برای شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی.

R3, R51, R16, R13, R57, R35, R4, R61, R29, R57, R3, R24, R2, R39, R4, R18, R11, R53, R28, R22, R48, R44, R42, R30, R19, R20, R9, R25, R7, R58, R38, R26, R37, R43, R56, R16, R10, R12, R22, R57	الگوی مصرف، الگوی اوقات فراغت و الگوی تعاملات	سبک زندگی	فرهنگ دانشجویی
	قدرت انتخاب، استقلال فردی، فعالیت‌های سیاسی، اهتمام به خودکفایی، زندگی هیجان‌انگیز، و تعهد به پیشرفت دانشجویی	ارزش‌های فردی	
	رفتارهای اجتماعی، جامعه‌پذیری، احترام به فرهنگ بومی، احترام به ارزش‌های دوستی، فایده‌مندی و خدمت‌گزاری، نظم و برنامه‌ریزی، مسئولیت‌پذیری، شناخت و رعایت حقوق دیگران، اخلاق شهروندی، خیراندیشی علمی، جهان‌گرایی، امنیت و همنوایی	ارزش‌های جمعی	
	تعهد و تعلق به دانشگاه، امید به آینده، دوری از تعارض‌های شخصی، احساس عدالت و عدم تبعیض	احساس رضایت	
	سلامت روحی - روانی، سلامت جسمی، بهداشت و تغذیه	سلامت فردی	
	خیرخواهی، قانون‌مندی، تقوا، نحوه پوشش، جهت‌گیری‌های مذهبی، احترام به استاد، حق‌مداری، فعالیت‌های دینی و خرده‌فرهنگ‌های دانشجویی	هویت ایرانی - اسلامی	
R1, R2, R7, R9, R17, R20, R26, R28, R29, R33, R34, R35, R36, R38, R42, R53, R59, R62, R32, R27, R6, R40, R48, R45, R39, R34, R23, R19, R63, R54, R51, R16, R14, R59, R44, R46, R31, R50, R51, R52, R33, R30, R24, R61, R21, R37, R47, R49, R55, R41, R12, R43,	اخلاق و صداقت آموزشی و پژوهشی، حقیقت‌پژوهی، اصول تربیتی و اخلاقی	اخلاق حرفه‌ای	فرهنگ حرفه‌ای دانشگاه
	اصالت‌بخشی به آزادی‌اندیشه و بیان، آزادی آکادمیک و آزادی علم‌پژوهی	آزادی علمی	
	تمرکززدایی و عدم سیاست‌زدگی، استقلال آکادمیک	استقلال دانشگاهی	
	رعایت قواعد کنش علمی، کمال‌گرایی علمی، ارتقای سطح علمی (رتبه) دانشگاه و دستیابی به محیطی پویا و شاداب که تسهیل‌کننده فرایند رشد و بالندگی افراد باشد، نوآوری آموزشی و پژوهشی	نشاط و پویایی علمی	
	اصول استخدامی و رعایت عدالت در ارتقای اعضا هیئت علمی، روش‌های تشویق و تنبیه و شایسته‌سالاری	نظام ارتقا و پاداش	
	استنباط علمی، عقل‌ورزی، بینش علمی، عقلانیت و خردگرایی و تفکر علمی	تفکر انتقادی	
	پرورش مهارت‌های ذهنی، تولید اندیشه، مهارت و تخصص افراد	استعداد پروری	

R8, R44, R18	نگرش مدیران، شخصیت مدیران، راهبرد و شیوه رهبری، سبک مدیریتی، تجارب مدیریتی، برنامه‌ریزی و حکمرانی	مدیریت و سیاستگذاری	
	هویت دانشگاهی، هویت رشته‌ای	هویت و شخصیت علمی	
	شک سازمان یافته، عام‌گرایی، بی‌غرضی و اشتراک‌گذاری علم	الزامات نهادی علم	
R35, R55, R31, R21, R23, R29, R56, R40, R7, R54, R49, R44, R43, R41, R26, R62, R53, R8, R47, R2, R59, R50	تعداد تحقیقات تولیدشده اعضای هیئت علمی، افزایش تعداد دانشجویان، اعضای هیئت علمی و کارکنان، بهره‌گیری از تجارب دیگران، توسعه دانشگاهی و هوشمندسازی	سرمایه فکری	
	آیین‌ها و سنت‌های دانشگاهی، نمادهای عینی و مناسک، اسطوره‌ها، زبان و ادبیات دانشگاه، مفاخر و قهرمانان و تاریخ دانشگاهی	نمادها و شعار	
	بودجه‌های تحقیقاتی، امکانات مادی، فضای دانشگاهی، دانشگاه، تقویت امکانات زیرساختی و تجهیزات جانبی دانشگاه	محیط، منابع مالی و کالبدی دانشگاه	
		برند دانشگاه	
	افزایش اعتبار کمی دانشگاه و توانایی رقابت با سایر دانشگاه‌ها، نقشه راه	چشم‌انداز، اهداف و رسالت دانشگاه	
R45, R34, R23, R35, R29, R20, R19, R7, R2, R1, R17, R35, R49, R54, R57, R51, R39, R38, R16, R41, R46, R55, R22, R44, R27, R30, R47, R38	رقابت، مدرک تحصیلی، اعتبار و جایگاه علمی	مزایای اجتماعی	بعد اجتماعی فرهنگ دانشگاهی
	اعتماد و همدلی، ارتباطات و مشارکت	سرمایه اجتماعی	
	روابط دانشگاه با محیط‌زیست، تعهد به خدمت به جامعه، اثرگذاری بیشتر دانشگاه در حل مسائل جامعه، افزایش کیفیت خدمات دانشگاه، تلاش در راستای ایجاد منافع اجتماعی و کمک به حل اشتغال فارغ‌التحصیلان	مسئولیت اجتماعی	

نتایج به دست آمده بیانگر آن است که فرهنگ دانشگاهی در کشور را می توان در پنج بُعد دسته بندی کرد. یکی از مهم ترین ابعاد فرهنگ دانشگاهی، بعد حرفه ای آن است. دانشگاه یک سازمان حرفه ای مربوط به علم می باشد. سازمان های حرفه ای ویژگی های فرهنگی خاص خود دارند. دو ویژگی از ابعاد حرفه ای فرهنگ دانشگاهی که جنبه جهانی دارد استقلال دانشگاهی و آزادی علمی است (ر.ک: تیلور، ۱۹۹۹، به نقل از فاضلی، ۱۳۸۲: ۱۰۱).

البته مؤلفه های مهم دیگر همچون اخلاق علمی، پویایی، مدیریت، نظام ارتقا، تفکر انتقادی، استعدادپروری، هویت علمی و الزامات نهادی علم که مرتون آن را مطرح کرده است جزو مؤلفه های بُعد حرفه ای فرهنگ دانشگاهی است. هدف اصلی از آموزش، یادگیری می باشد. تحقیقات نشان می دهد در کشور، فرهنگ یادگیری ضعف های بسیاری دارد به طوری که هدف اصلی که یادگیری می باشد در حاشیه قرار گرفته است و برای سیاستگذاران عرصه علم واجب است با عوامل و اجزا اثرگذار فرهنگ یادگیری آشنا باشند. دانشجویان یکی از کنشگران اصلی نظام آموزش عالی می باشند. این افراد فرهنگ ها و ارزش های مختلفی دارند. نظام آموزش عالی کشور باید با احترام به فرهنگ ها و ارزش های آنان در راستای هم سویی با فرهنگ ایرانی - اسلامی و هدایت آنان به سوی کمال قدم بردارد. در این بررسی، ارزش ها و الگوهای مطلوب دانشجویی از دیدگاه اسلام نیز مدنظر قرار گرفت.

نمادها بعد دیگر فرهنگ دانشگاهی است که آشنایی با آن می تواند هویت ملی و علمی افراد را تقویت کرده و همچنین باعث بالارفتن اعتبار دانشگاه در سطوح مختلف شده که خود منجر به افزایش حس تعلق و افتخار به دانشگاه می گردد. بر اساس فلسفه آموزش عالی، دانشگاه سه کارکرد اصلی آموزش، پژوهش و خدمات اجتماعی را دارد.

بعد اجتماعی فرهنگ دانشگاه ناظر به منزلت، سرمایه اجتماعی و مسئولیت اجتماعی می باشد. بورديو معتقد است سرمایه فرهنگی و مدرک تحصیلی منجر به مزایایی برای افراد می شود و در نتیجه رقابت منزلتی اتفاق می افتد. همواره افراد تحصیل کرده از منزلت در جامعه برخوردارند اما این موضوع نباید سایر اهداف عالی را تحت تأثیر خود قرار داده و به

مدرک‌گرایی منجر شود. همچنین تحقیقات مختلف بیانگر رابطه مستقیم بین تحصیلات و سرمایه اجتماعی بوده و این مهم در برخی دانشگاه‌های کشور چندان ملموس نبوده و نیازمند است سیاستگذاران فرهنگ دانشگاهی برای حفظ سرمایه اجتماعی بالا در آموزش عالی بکوشند.

نقش آفرینی و مسئولیت‌پذیری دانشگاه‌ها به‌عنوان نهاد نرم‌افزاری تفکر، در انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گرفته است؛ به‌طوری که امام خامنه‌ای دانشگاه‌ها را برای ایفای نقش قوه عاقله کشور، ملزم به مسئولیت‌پذیری در چند بخش کرده‌اند: «یکی از الزاماتی که دانشگاه‌ها باید حتماً توجه کند، درگیر شدن با مسائل کشور است؛ یعنی دانشگاه خودش را از مسائل کشور جدا نداند. دوم، تربیت فرهنگی، اخلاقی و هویتی دانشجویان است؛ یعنی فراتر از تعلیم، مسئله تربیت، آن هم با جهت‌گیری اخلاقی، معنوی، تلطیف روحی و دمیدن روح احساس هویت در مجموعه جوان دانشجو. سوم، یک صیوروت دائمی در محیط دانشگاه، یک تحول مستمر و دائمی در محیط دانشگاه» (گرچی‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۴۸).

۳-۶. کنترل کیفیت

به‌منظور کنترل کیفیت پژوهش از روش‌های مختلفی استفاده گردید. برای کنترل کیفیت مطالعات انجام‌شده از ابزار برنامه‌های مهارت‌های ارزیابی حیاتی استفاده شد. روایی مطالعات از دو جنبه بررسی و مورد تأیید قرار گرفت: نخست از آنجاکه در این پژوهش، ابعاد و مؤلفه‌های پیشنهادی در تحقیقات پیشین تحلیل و تفسیر شده بودند، خود به روایی مدل منجر می‌گردد. دوم اینکه پس از طراحی مدل، ابعاد و مؤلفه‌های استخراج‌شده توسط دو تن از استادان و پژوهشگران رشته‌های مدیریت منابع انسانی و مدیریت آموزشی بررسی گردید. ابعاد و مؤلفه‌های استخراج‌شده با اندکی تغییرات مورد پذیرش خبرگان قرار گرفت. به‌منظور بررسی و محاسبه پایایی مدل طراحی‌شده از شاخص کاپا استفاده گردید. بر اساس محاسبات انجام‌شده، شاخص کاپا ۰/۷۰ به‌دست آمد.

جدول ۴. مقادیر توافق و عدم توافق مقوله بندی

		نظر محقق		
		بله	خیر	مجموع
نظر متخصص	بله	A= 21	B=3	24
	خیر	C=6	D=0	6
	مجموع	27	3	N=30

$$\begin{aligned} \text{توافقات مشاهده شده} &= \frac{A+D}{N} = (21+0)/30 = 0/7 \\ \text{توافقات شانسی} &= \frac{A+B}{N} \times \frac{A+C}{N} \times \frac{C+D}{N} \times \frac{B+D}{N} = (24/30) \times (27/30) \times (6/30) \times (3/30) = 0/01 \\ K &= \frac{\text{توافقات شانسی} - \text{توافقات مشاهده شده}}{1 - \text{توافقات شانسی}} = (0/7 - 0/01) / (1 - 0/01) = 0/70 \end{aligned}$$

جدول ۵. وضعیت توافق با توجه به شاخص کاپا

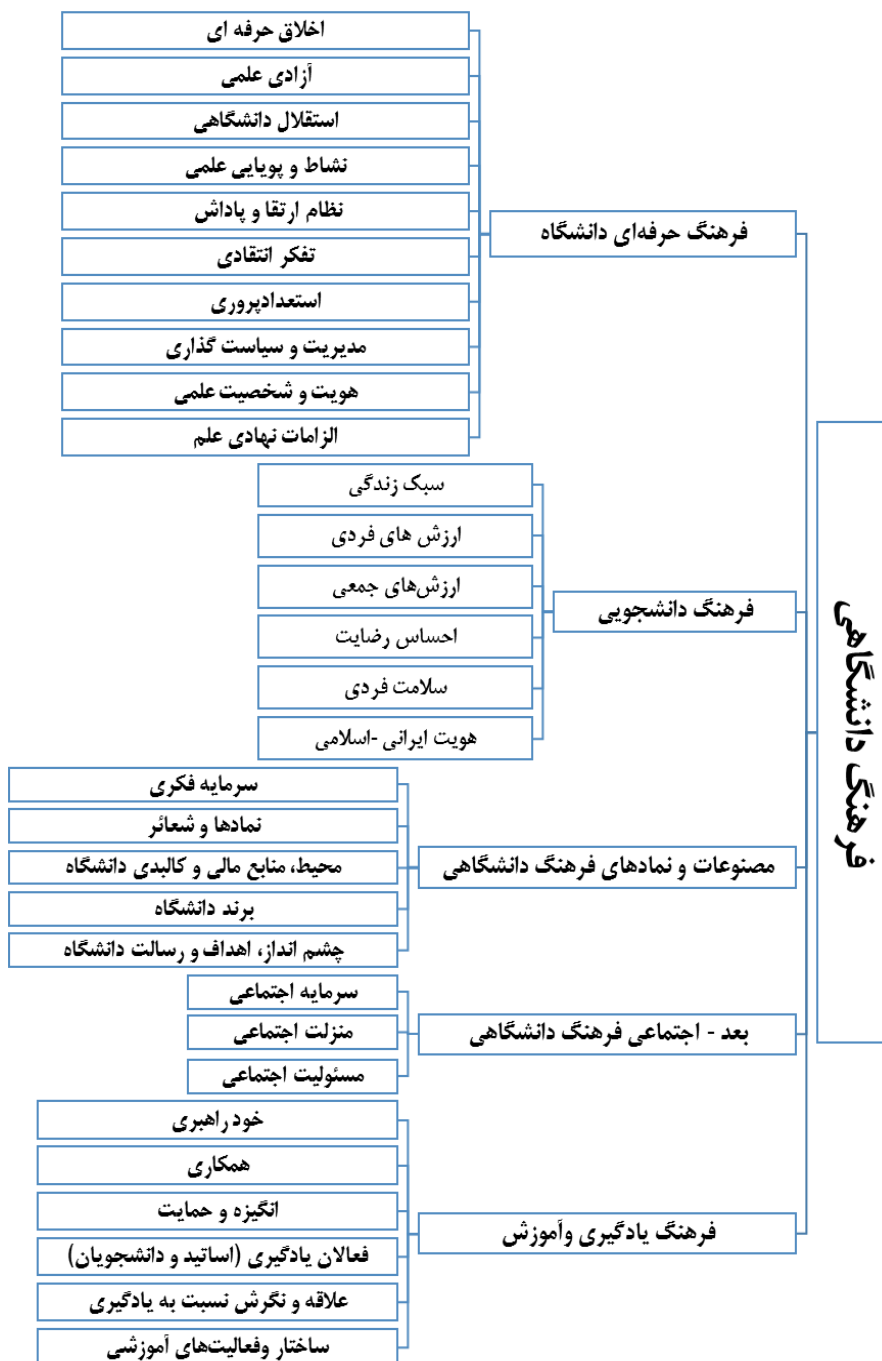
وضعیت توافق	مقدار عددی شاخص کاپا
ضعیف	کمتر از صفر
بی اهمیت	بین ۰ تا ۰,۲
متوسط	بین ۰,۲۱ تا ۰,۴
مناسب	بین ۰,۴۱ تا ۰,۶
معتبر	بین ۰,۶۱ تا ۰,۸
عالی	بین ۰,۸۱ تا ۱

باتوجه به مقدار شاخص کاپا می توان گفت، وضعیت توافق معتبر است.

۳-۷. ارائه یافته ها در قالب روش پیشنهادی

با توجه به نتایج به دست آمده از بررسی مطالعات گذشته و روش فراترکیب، مدل نهایی پژوهش در زمینه فرهنگ دانشگاهی به صورت زیر ارائه می شود:

شکل ۵. مدل استخراجی از روش فراترکیب

۴. جمع بندی و نتیجه گیری

مقاله حاضر با هدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی در کشور انجام پذیرفت. با وجود اینکه مطالعات گوناگونی در رابطه با شناسایی فرهنگ سازمانی در کشور انجام شده است، اما سازمان‌های حرفه‌ای که در بخش علمی فعالیت دارند دارای فرهنگ خاص خود هستند، بنابراین دانشگاه‌ها دارای فرهنگی متفاوت از فرهنگ سازمانی می‌باشند (فراستخواه، ۱۳۹۷: ۱۲۴).

مطالعات صورت گرفته در زمینه فرهنگ دانشگاهی اغلب به صورت کلی به ارائه ابعاد و مؤلفه‌ها پرداخته‌اند و تمرکز خود را بیشتر پیرامون یکی از محورها معطوف کرده‌اند. دسته دیگر پژوهش‌ها در مورد آسیب‌های فرهنگ دانشگاهی بوده است که البته به صورت جامع همه ابعاد فرهنگ دانشگاهی را پوشش نداده است. از این رو پژوهش حاضر با ترکیب یافته‌های مطالعات کیفی گذشته سعی در ارائه مدل جامعی از فرهنگ دانشگاهی دارد. در این تحقیق، تعاریف مختلف فرهنگ دانشگاهی از دیدگاه پژوهشگران بیان گردید. در ادامه به بررسی مطالعات فرهنگ دانشگاهی و انواع مدل‌هایش از دیدگاه صاحب‌نظران این حوزه پرداخته شد. با استفاده از روش هفت مرحله‌ای فراترکیب و مطالعه نظامند منابع، در نهایت مدل مفهومی فرهنگ دانشگاهی استخراج گردید. چارچوب ارائه شده در شکل ۵ را می‌توان به عنوان مهم‌ترین دستاورد این مطالعه ارائه کرد. طبق یافته‌های این پژوهش، فرهنگ دانشگاهی ۳۰ مؤلفه دارد که در پنج بُعد شامل (۱) فرهنگ یادگیری و آموزش، (۲) فرهنگ دانشجویی، (۳) فرهنگ حرفه‌ای دانشگاه، (۴) مصنوعات و نمادهای فرهنگ دانشگاهی و (۵) بعد اجتماعی فرهنگ دانشگاهی قرار گرفته است. بیشترین مؤلفه‌های استخراج شده مربوط به بعد حرفه‌ای فرهنگ دانشگاه می‌باشد. بنابراین می‌توان دو نکته را اشاره کرد: اول، اینکه توجه زیاد پژوهشگران به بعد حرفه‌ای فرهنگ دانشگاهی نشان از اهمیت محوری مؤلفه‌های آن دارد. دوم، فرهنگ دانشگاهی نیازمند تحقیق بیشتر در سایر ابعاد است. تدوین یک الگوی مناسب در این زمینه به محققان انگیزه بیشتری برای پرداختن به موضوع‌های مربوط به فرهنگ دانشگاهی داده و به غنی‌تر شدن ادبیات موضوع در این زمینه کمک می‌کند. در این راستا پیشنهادهای زیر برای بهبود برنامه‌ریزی در حوزه فرهنگ دانشگاهی متناسب با ابعاد و مؤلفه‌های شناخته شده ارائه می‌شود:

- حمایت و تشویق اعضای جامعه دانشگاهی به یادگیری مستمر، مشارکت در فرآیندها و پروژه‌های نوآوری دانشگاهی؛
- افزایش مهارت‌های یادگیری تیمی در کل دانشگاه‌ها در میان گروه‌ها و بخش‌های آموزشی دانشگاه؛
- برگزاری کرسی‌های آزاداندیشی و آزادی بیان طبق فرمایشات مقام معظم رهبری؛
- حمایت و پشتیبانی از تشکل‌های دانشجویی؛
- ایجاد کمیته‌های اخلاق برای تدوین دستورالعمل‌ها و معرفی شاخص‌های اخلاق حرفه‌ای در دانشگاه؛
- واگذاری اختیارات بیشتر به دانشگاه‌ها و حرکت به سمت خودگردانی؛
- ایجاد دفاتر و مراکز برای کمک‌های علمی بیشتر دانشگاه به جامعه در راستای مسئولیت اجتماعی دانشگاه؛
- برگزاری مراسم‌ها و مناسبت‌های مذهبی در فضای دانشگاه برای تقویت ارزش‌ها و هویت دینی دانشجویان؛
- تمجید و بزرگداشت مفاخر دانشگاه.

پژوهش‌های آینده نیز با استفاده از این الگو، می‌تواند به ارزیابی وضعیت موجود فرهنگ دانشگاهی در دانشگاه‌های مختلف کشور پرداخته و با شناسایی فاصله میان وضعیت موجود و مطلوب، به بهبود برنامه‌ریزی در این زمینه کمک کند. افزون بر این با مشخص شدن الگوی جامعی از ابعاد و مؤلفه‌های فرهنگ دانشگاهی، تحقیقات آتی می‌تواند به بررسی چالش‌های موجود در هر بُعد پرداخته و به ارائه راهکارهای مناسب سیاستگذاری در این زمینه بپردازد.

فهرست منابع

۱. ابراهیمی، روناک، فریبا عدلی و گلنار مهران (۱۳۹۴)، «نقش فرهنگ دانشگاهی بر دانش آفرینی از دیدگاه صاحب نظران نظام آموزش عالی»، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، سال بیست و یکم، شماره ۱، ص ۱۴۷-۱۵۱.
۲. احمدی، ثریا و تهمینه شاوردی (۱۳۹۵)، بررسی ساختار ارزشی دانشجویان دانشگاه های شهر تهران با تأکید بر نظریه مدور شوارتز، اولین همایش ملی فرهنگ دانشگاهی و نهادینه شدن گفتمان علم.
۳. احمدی، غلامعلی، جواد پسندیده و احد دهقانزاده (۱۳۹۵)، «فرهنگ دانشگاهی و تغییرات آن در ایران»، نشریه نما، شماره ۴، ص ۲۰-۳۳.
۴. استادی عیلمی، شکبیا، و الهام صالحی (۱۳۹۸)، تبیین سبک زندگی دانشجویی و آسیب های آن، مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ دانشگاهی.
۵. اسکندرپور، بهروز (۱۳۹۶)، «طراحی مدل ارزش های فرهنگی اسلامی در دانشگاه پیام نور»، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال هفتم، شماره ۳، ص ۳۷۳-۳۹۸.
۶. اصغری، فیروزه، عباس عباس پور، حمید رحیمیان و سعید غیثی ندوشن (۱۳۹۷)، «ضرورت های مفهومی و الزامات روشی در مطالعات فرهنگ دانشگاهی»، فصلنامه مطالعات میان رشته ای در علوم انسانی، سال یازدهم، شماره ۱، ص ۱۲۹-۱۶۴.
۷. افراسیابی، رویا و ناهید یساول (۱۳۹۸)، «آسیب شناسی فرهنگ در آموزش عالی»، فصلنامه علمی تخصصی رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری، سال سوم، شماره ۱۳، ص ۲۸۳-۲۹۱.
۸. آراسته، حمیدرضا، محمدرضا بهرنگی و مهین شریفی حسن آبادی (۱۳۹۱)، «بررسی عوامل مؤثر در تصمیم گیری دانش آموزان سال چهارم دبیرستان برای ادامه تحصیل در دانشگاه»، فصلنامه انجمن آموزش عالی ایران، شماره ۴، ص ۱-۲۴.
۹. الماسی، لیلا، سلمان آخش، فاطمه حسینی و احمد ابراهیمی (۱۳۹۵)، فرهنگ، یاددهی و یادگیری، چهاردهمین همایش سالانه انجمن مطالعات درسی ایران.
۱۰. بخت آزمای، محمد، و علی اکبر فرهنگ (۱۳۹۶)، «طراحی مدل فرهنگ تفکر انتقادی اعضای هیئت علمی دانشگاه»، مجله مدیریت سازمان های دولتی، سال پنجم، شماره ۲، ص ۱۰۹-۱۲۷.
۱۱. بنی اقبال، ناهید (۱۳۹۸)، مقوله از فرهنگ دانشگاهی، مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ دانشگاهی.
۱۲. بقائی، علی و محمدجواد اسماعیلی (۱۳۸۸)، «عوامل اجتماعی مؤثر بر هویت دانشگاهی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی»، پژوهشنامه علوم اجتماعی آزاد گرمسار، سال سوم، شماره ۳، ص ۱۷۵-۲۰۳.

۱۳. تمنا، سعید و سمیه صمدی (۱۳۹۵)، «رابطه سرمایه فرهنگی و سرمایه اجتماعی با میزان آگاهی دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی»، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، سال بیست و دوم، شماره ۱، ص ۹۹-۱۲۶.
۱۶. جعفری، فهیمه (۱۳۹۸)، بررسی مروری عوامل مؤثر در فرهنگ دانشگاهی، مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ دانشگاهی.
۱۷. حسینی، سیدهادی، غلامعلی کارگر، سارا کشگر و وحید خاشعی (۱۳۹۸)، تدوین الگوی توسعه فرهنگ رفتار آکادمیک در دانشگاه‌های غیرانتفاعی کشور، پایان‌نامه دکتری تخصصی، دانشگاه عدالت.
۱۸. حسین‌زاده، فرمی (۱۳۹۸)، بررسی مقایسه‌ای وضعیت و تحولات سبک زندگی دانشجویان و جوانان کشور با الگوی اسلامی و ایرانی سبک زندگی، دومین کنفرانس ملی فرهنگ دانشگاهی.
۱۹. خوش‌دامن، صدیقه و محسن آیتی (۱۳۹۱)، «مقایسه فرهنگ آموزش و یادگیری در دو نسل اعضای هیئت علمی دانشگاه بیرجند از منظر نقش استاد»، فصلنامه مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان، سال هفتم، شماره ۲۶، ص ۸۵-۱۰۸.
۲۰. ساعد خراسانی، محمدباقر (۱۳۰۶)، منیه‌المیرید فی آداب المفید والمستفید (آداب تعلیم و تربیت در اسلام)، تهران، انتشارات المکتبه الاسلامیه.
۲۱. ذاکر صالحی، غلامرضا (۱۳۹۷)، مسائل آموزش عالی ایران، چاپ اول، تهران، انتشارات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۲۲. ذکایی، محمدسعید و محمدجواد اسماعیلی (۱۳۹۰)، «جوانان و بیگانگی تحصیلی و دانشگاهی»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، شماره ۴، ص ۵۵-۹۰.
۲۳. ذوالفقارزاده، محمد مهدی، علی نقی امیری و حسن زارعی متین (۱۳۹۰)، «کشف فرهنگ دانشگاه: واکاوی نظری و گونه‌شناختی مطالعات فرهنگ دانشگاهی»، اندیشه مدیریت راهبردی، سال پنجم، شماره ۹، ص ۴۵-۹۷.
۲۴. رضایی فرهادآبادی، رجب (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین فرهنگ رشته‌ای و انواع فرهنگ‌های دانشگاهی در دانشگاه تبریز (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی تبریز.
۲۵. رهبری، فاطمه (۱۳۹۸)، فرهنگ دانشگاهی در اندیشه‌های مارتین هادیکر، مجموعه مقالات دومین همایش فرهنگ دانشگاهی.
۲۶. زاهدی اصل، محمد (۱۳۸۷)، اخلاق حرفه‌ای و فرهنگ دانشگاهی در توسعه علمی تا توسعه ملی، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، تهران.

۲۷. زرگر، علیرضا و زهرا نفر (۱۳۹۴) «الگوی مطلوب فرهنگ سیاسی دانشجویی از دیدگاه امام خمینی (ع)»، **فرهنگ در دانشگاه اسلامی**، سال پنجم، شماره ۱، ص ۱۲۷-۱۴۹.
۲۸. صباغیان، زهرا (۱۳۸۸)، **فرهنگ دانشگاهی: یک چارچوب پژوهشی در رویکردها و چشم اندازهای نو در آموزش عالی**، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، چاپ اول.
۲۹. صفایی فخری، لیلا و محمدرضا بهرنگی (۱۳۸۸)، «بهره‌گیری از الگوی مدیریت دانش در توسعه فرهنگ دانشگاه اسلامی»، **مطالعات فرهنگی در دانشگاه اسلامی**، سال سیزدهم، شماره ۲، ص ۱۳۶-۱۶۲.
۳۰. صدیقیان بیدگلی، آمنه، و مجتبی لشگری (۱۳۹۶)، «بازشناسی و مرور نظام‌مند مسائل اجتماعی زندگی دانشجویی در ایران»، **فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی**، سال بیست‌وسوم، شماره ۳، ص ۱۱۵-۱۳۸.
۳۱. طائفی، علی (۱۳۷۸)، «فرهنگ علمی و پژوهشی ایران: قابلیت‌ها و تنگناها»، **سیاست علمی و پژوهشی رهیافت**، سال نهم، شماره ۲۱، ص ۴۷-۵۳.
۳۲. طوسی، محمدعلی (۱۳۹۲)، **فرهنگ سازمانی**، مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران.
۳۳. عسکری مقدم، رضا (۱۳۹۷)، «طرحی برای سنجش فرهنگ علمی و دانشگاهی»، **مجله مطالعات اجتماعی ایران**، سال دوازدهم، شماره ۲، ص ۵۳-۸۲.
۳۴. عنایتی، ترانه و محدثه منتظری (۱۳۹۴)، **فرهنگ، دانشگاه اسلامی و توسعه پایدار**، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
۳۵. فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۸۲)، «بررسی تطبیقی فرهنگ دانشگاهی ایران و فرهنگ دانشگاهی بریتانیا: مطالعه‌ای انسان‌شناختی در علل ناکارآمدی آموزش دانشگاهی در ایران»، **نامه انسان‌شناسی**، سال دوم، شماره ۳، ص ۹۳-۱۳۲.
۳۶. فاضلی، نعمت‌الله (۱۳۹۶)، **فرهنگ و دانشگاه**، چاپ سوم، تهران، نشر ثالث.
۳۷. فراستخواه، مقصود (۱۳۹۷)، **دانشگاه و آموزش عالی منظرهای جهانی و مسئله‌های ایرانی**، چاپ دوم، تهران، نشر نی.
۳۸. فرمهینی فراهانی، محسن و سیدعلیرضا صفوی (۱۳۹۱)، «مؤلفه‌های الگوی فرهنگ مطلوب دانشجویی در قرآن و سنت»، **فرهنگ در دانشگاه اسلامی**، سال دوم، شماره ۱، ص ۸۱-۱۰۲.
۳۹. قاسمی، افسانه (۱۳۹۸)، «تجربه زیسته و ادراک‌شده دانشجویان از فرهنگ دانشگاهی»، **جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی**، سال ششم، شماره ۱۳، ص ۹۵-۱۲۶.

۴۰. قانع‌راد، محمدمبین، امیرملکی و زهرا محمدی (۱۳۹۳)، «مطالعه دگرگونی فرهنگی در سه نسل دانشگاهی»، *مجله جامعه‌شناسی ایران*، سال پانزدهم، شماره ۱، ص ۳۰-۶۴.
۴۱. فویدل، اعظم و نسیم مداحی (۱۳۹۴)، توسعه فرهنگ آموزش عالی راهکاری جهت مدیریت مطلوب دانشگاه‌ها، *مجله مدیریت فراگیر*، سال اول، شماره ۲، ص ۱۲۱-۱۳۲.
۴۲. کشاورز زاده، علی و حدیث کرمی قله‌جوق (۱۳۹۷)، بررسی چالش‌های فرهنگ دانشگاهی در تحقق الگوی اسلامی و ایرانی پیشرفت، هفتمین کنفرانس الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت.
۴۳. کیخا، احمد و غلامرضا ذاکر صالحی (۱۳۹۹)، «کالبدشکافی مؤلفه‌های فرهنگ در قلمرو آموزش و یادگیری»، *مطالعات آموزش و یادگیری*، سال دوازدهم، شماره ۱، ص ۲۳-۲۴۸.
۴۴. کلانتری قزوینی، شکوفه، نادرقلی قورچیان، حمیدرضا آراسته و امیرحسین محمدداوودی (۱۳۹۶)، «شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های اخلاق دانشجویی»، *مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال هفتم، شماره ۲، ص ۲۶۱-۲۶۴.
۴۵. گرجی پور، حسین، وحید خاشعی، علیرضا اسلامبولجی و علی اصغر صارم (۱۳۹۸)، «طراحی چارچوب مسئله‌شناسی فرهنگی در دانشگاه‌ها از دیدگاه امام خامنه‌ای»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال نهم، شماره چهارم، ص ۵۴۳-۵۶۴.
۴۶. مذبوهی، سعید و حسن ملک‌ی (۱۳۹۱)، «الگوی مطلوب فرهنگ دانشجویی در قرآن»، *مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال دوم، شماره ۲، ص ۱۴۹-۱۶۸.
۴۷. مظفری، فاروق امین، محمد عباس‌زاده و رجب رضایی فرهادآباد (۱۳۹۴)، «بررسی رابطه فرهنگ رشته‌ای با انواع فرهنگ‌های دانشگاهی در دانشگاه تبریز»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست‌وششم، شماره ۴، ص ۱-۲۴.
۴۸. معارف‌وند، زهرا، غلامرضا شمس مورکانی و زهرا صباغیان (۱۳۹۶)، «ارزیابی فرهنگ یادگیری دانشجویان رشته‌های فنی - مهندسی دانشگاه شهید بهشتی»، *فصلنامه آموزش مهندسی ایران*، سال نوزدهم، شماره ۷۴، ص ۹۷-۱۲۷.
۴۹. ممنون، مینا، فریبا عدلی و پروین صمدی (۱۳۹۶)، «نقش فرهنگ دانشگاهی بر سهیم‌سازی دانش بین اعضای هیئت علمی مطالعه موردی دانشگاه الزهراء (ع)»، *فصلنامه اندیشه نوین تربیتی*، سال سیزدهم، شماره ۱، ص ۲۹-۵۰.
۵۰. منافی شرف‌آباد، کاظم و الهام زمانی (۱۳۹۲)، «نقش نظام آموزش عالی در مهندسی فرهنگی جامعه»، *مهندسی فرهنگی*، سال هشتم، شماره ۷۷، ص ۱۰۲-۱۲۷.

۵۱. منتظری، غلامرضا (۱۳۸۸)، «فرهنگ اسلامی و نهادهای آموزشی در عصر سلجوقیان»، پژوهشنامه تاریخ، سال پنجم، شماره ۱۷، ص ۱-۲۴.
۵۲. منوچهری دزکی، فاطمه (۱۳۹۵)، فرهنگ در آموزش عالی، چهارمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و علوم انسانی.
۵۳. موسی‌پور، نعمت‌الله، لیلا فلاحتی و مهدی مزینانی (۱۳۹۸)، «سنجش آثار برنامه درسی غیررسمی دانشگاه فرهنگیان در تحقق رسالت تربیت معلم»، مطالعات برنامه درسی ایران، سال دوازدهم، شماره ۴۷، ص ۱-۳۶.
۵۴. میرحیدری، مریم‌السادات، محبوبه غفوری و عبدالله بیچرانلو (۱۳۹۳)، «ارزیابی مؤلفه‌های هویت ایرانی - اسلامی و انقلابی در وبسایت‌های دانشگاه‌های دولتی تهران»، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال چهارم، شماره ۲، ص ۱۷۹-۱۹۸.
۵۵. نامور، یوسف، محمد یمنی دوزی سرخابی، محمدامین قانع‌راد، و محبوبه عارفی (۱۳۹۷)، «آسیب‌شناسی فرهنگ دانشگاهی در ایران با تحلیل محتوای مطالعات انجام‌شده داخل کشور»، فصلنامه علمی پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی، سال نهم، شماره ۳، انتشار آنلاین.
۵۶. نصیری، حسین، محمد یمنی دوزی سرخابی و محمود حقانی (۱۳۹۷)، «تحلیل اثر ادغام در آموزش عالی بر فرهنگ دانشگاهی»، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، سال بیست‌وچهارم، شماره ۲، ص ۱۰۹-۱۳۴.
۵۷. همتی، رضا (۱۳۹۶)، علم، دانشگاه، جامعه، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
۵۸. یزدی درمنکی، مرضیه، فریبا عدلی و گلنار مهران (۱۳۹۶)، تبیین فرهنگ رشته‌ای در دانشگاه‌های شهر تهران (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)، دانشگاه الزهراء، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی.
59. Austin, A. E. (1990), "Faculty cultures, faculty values", **New directions for institutional research**, No.68, pp.61-74.
60. Barbier, M. K. (2004), "A clash of academic cultures", **Academic Questions**, Vol. 3, No. 17, pp.63-76.
61. Bartell, M. (2003), "Internationalization of universities: A university culture-based framework", **Higher education**, Vol. 1, No. 45, pp.43-70.
62. Basir, S. A., Davies, J., Douglas, J. & A. Douglas (2017), "The influence of academic culture on quality management system ISO 9001 maintenance within Malaysian universities", **Journal of Higher Education Policy and**

Management, Vol. 3, No. 39, pp.320-340.

63. Becher, T. (1981), "Towards a definition of disciplinary cultures", **Studies in Higher education**, Vol. 2, No. 6, pp.109-122.

64. Beecher, T. & P. Trowler (2001), **Academic tribes and territories: Intellectual enquiry and the cultures of disciplines**.

65. Clark, B. R. (1971), "Belief and Loyalty in College Organization", **The Journal of Higher Education**, Vol. 42, No. 6, pp.499-515.

66. Da Wan, C., Chapman, D. W., Zain, A. N. M., Hutcheson, S., Lee, M. & A. E. Austin (2015), "Academic culture in Malaysia: Sources of satisfaction and frustration", **Asia Pacific Education Review**, Vol. 4, No. 16, pp.517-526.

67. Desselle, S., Rosenthal, M., Holmes, E. R., Andrews, B., Lui, J. & L. Raja (2017), "Components of a measure to describe organizational culture in academic pharmacy", **American journal of pharmaceutical education**, Vol. 10, No. 81.

68. Dill, D. D. (2012), **The management of academic culture revisited: integrating universities in an entrepreneurial age**, In: Managing reform in universities, Palgrave Macmillan, London, pp.222-237.

69. Folch, M. T. , & G. Ion (2009), "Analysing the organizational culture of universities: Two models", **Higher Education in Europe**, Vol. 1, No. 34, pp.143-154.

70. Galtung, J. (1981), "Structure, culture, and intellectual style: An essay comparing saxon, teutonic, gallic and nipponic approaches", **Information (International Social Science Council)**, Vol. 6, No. 20, pp.817-856.

71. Heo, H., Leppisaari, I. & O. Lee (2018), "Exploring learning culture in Finnish and South Korean classrooms", **The Journal of Educational Research**, Vol. 4, No. 111, pp.459-472.

72. Huda, M., Sabani, N., Shahrill, M., Jasmi, K. A., Basiron, B. & M. I. Mustari

- (2017), **Empowering learning culture as student identity construction in higher education**, In: Student Culture and Identity in Higher Education, IGI Global, pp. 160-179.
73. Hernández Méndez, E., & M. del Rosario Reyes Cruz (2014), "Research Culture in Higher Education: The Case of a Foreign Language Department in Mexico", **Profile: Issues in Teachers' Professional Development**, Vol. 2, No.16, pp.135-150.
74. Katajavuori, N., Virtanen, V., Ruohoniemi, M., Muukkonen, H. & A. Toom (2019), "The value of academics' formal and informal interaction in developing life science education", **Higher Education Research & Development**, Vol. 4, No. 38, pp.793-806.
75. Masalimova, A. R., Luchinina, A. O. & R. A. Ulengov (2016), "Technological Education as a Means of Developing Students' Health Culture", **International Journal of Environmental and Science Education**, Vol. 5, No. 11, pp.623-632.
76. Mukminin, A. & B. J. McMahon (2013), "International Graduate Students' Cross-Cultural Academic Engagement: Stories of Indonesian Doctoral Students on an American Campus", **Qualitative Report**, No. 18, p.69.
77. Mulkay, M (1976), **Science and the Sociology of Knowledge**, London, George Allen & Unwin.
78. Newton, D. (2007), **Developing an integrated e-learning culture: A model grounded in the Australian Army experience**, Doctoral Thesis: Southern Cross University.
79. Peterson, M. W. (1986), **The Organizational Context for Teaching and Learning**, A Review of the Research Literature.
80. Prpić, K. (1998), "Science ethics: A study of eminent scientists' professional values", **Scientometrics**, Vol. 2, No. 43, pp.269-298.
81. Rice, L. & G. Alexakis (2015), "Building an Academic Culture of Praxis",

Journal of Learning in Higher Education, Vol. 1, No. 11, pp.123-132.

82. Salonda, L. L. (2008), **Exploration of university culture: a Papua New Guinea case study** (Doctoral dissertation, Victoria University).

83. Sandelowski, M. & J. Barroso (2007), **Handbook for synthesizing qualitative research Springer Publishing Company**, New York.

84. Shen, X. , & X. Tian (2012), "Academic Culture and Campus Culture of Universities", **Higher education studies**, Vol. 2, No. 2, pp.61-65.

85. Silburn, J. (2008), **University Culture**, Perth. WA: Murdoch University, Teaching and Learning Centre.

86. Smerek, R. E. (2010), **Cultural perspectives of academia: Toward a model of cultural complexity**, In: Higher education: Handbook of theory and research (pp. 381-423), Springer, Dordrecht.

87. Taylor, P. G. (1999), **Making Sense of Academic Life: Academics, Universities and Change**. Taylor and Francis Group, 7625 Empire Drive, Florence, KY 41042 (hardback:

88. Tierney, W. G. (1988), "Organizational culture in higher education: Defining the essentials", **The Journal of Higher Education**, Vol. 1, No. 59, pp.2-21.

89. Trowler, P. R. (1998), **Academics Responding to Change. New Higher Education Frameworks and Academic Cultures**. SRHE, Open University, 325 Chestnut Street, Philadelphia, PA 19106.

90. Xie, L., Dirani, K. M., Beyerlein, M. , & S. Qiu (2019), "Learning culture in a Chinese SME: the unique role of work-family enrichment", **European Journal of Training and Development**, Vol. 44, pp.141-158.

